

UDK: 368 ; 347.413

CERIF: S137, S144

ТИП РАДА: ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.5937/PiP2002100C

др *Владимир* ЧОЛОВИЋ*
професор и научни саветник на Институту за упоредно право
у Београду

ВИШЕСТРУКО ЗАСТУПАЊЕ У ОСИГУРАЊУ (СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ОВЛАШЋЕЊА ЗАСТУПНИКА И ЊЕГОВ СТАТУС ПРЕМА ПОСРЕДНИКУ – БРОКЕРУ)

Сажетак

Заступање у осигурању се у акцијама ЕУ и у националним законодавствима појединих земаља на друшачији начин дефинише у односу на ошњи појам у овој области. Наиме, ова делатност се посматра и регулише заједно са другим облицима дистрибуције осигурања, као што су посредовање и брокеража у осигурању. У вези са тим, мора се посматрати вишеструко заступање, односно заступање више осигураваача од стране једног заступника с обзиром на однос заступника према посреднику (брокеру) и обим његових овлашћења. Вишеструко заступање у осигурању није на адекватан начин регулисано у законодавству Републике Србије, у праву ЕУ није у немачком законодавству, коме се иакође посвећује пажња у раду. Аутор у раду посвећује пажњу и регулисању овлашћења заступника и његовом статусу у односу на посредника, односно брокера у осигурању.

* Електронска адреса аутора: v.colovic@iup.rs.

Кључне речи: *Осиурање. – Заступање. – Посредовање. – Брокеража. – Дистрибуција. – Осиуравач.*

І Уводни део

Основна делатност заступника у осигурању је да у име и за рачун осигуравача, његовог налогодавца, закључује уговоре са уговарачима осигурања, односно осигураницима. Из тог овлашћења произлазе многа друга која морају бити јасно дефинисана уговором о заступању и законом. Једно од тих овлашћења односи се на могућност вишеструког заступања, односно заступања више осигуравача од стране једног лица, било да је оно физичко или правно лице.¹ Исто тако, уговором о заступању, али пре свега законом, морају бити јасно регулисана ограничења наведеног овлашћења, односно мора бити регулисана клаузула ексклузивности која дефинише да ли заступник може заступати само једног осигуравача, односно само одређене осигураваче. Овде се могу поставити многа питања везана за овлашћења заступника у осигурању, његов однос према осигуравачу, али и према уговарачима осигурања, затим за начин регулисања ове материје, однос заступника према посреднику у овој области, као и према другим лицима која на разне начине обављају делатност пружања услуга у осигурању.

Улога заступника је јасно одвојена од улоге посредника у осигурању који, по општој дефиницији, доводи у везу налогодавца са трећим лицима ради закључења уговора. Посредник у осигурању може имати већа овлашћења, али само ако су посебно уговорена. И заступање и посредовање у осигурању можемо посматрати као начине дистрибуције осигурања, што се и чини у праву ЕУ, као и у законодавствима појединих држава. Да ли је правилно дефинисати наведене начине дистрибуције осигурања на наведени начин, питање је коме ће се у овом раду такође посветити пажња, али проблем постоји и у недостатку термина који би одвојио поједине делатности у овој области, као и у погрешном дефинисању истих. То се нарочито односи на појам посредовања и брокераже, као и одређивања заступања у осигурању, као облика посредовања. Нарочито је то проблем у праву Републике Србије.

Са друге стране, као што смо рекли, у праву ЕУ, као и у појединим законодавствима држава чланица ЕУ, термин посредовање у осигурању се дефинише шире у односу на општи појам, с тим што се користе појмови агентура (заступање) и брокеража, брокери (посредовање). Можда би, због тога, уместо термина посредовање требало користити

1 И физичка и правна лица могу обављати делатност заступања у осигурању.

термин дистрибуција. Овакав начин регулисања наведених института утиче и на регулисање вишеструког заступања у осигурању.

1. Уопште о овлашћењима заступника у осигурању и вишеструко заступање

Да бисмо могли да одредимо статус заступника у осигурању у односу на посредника или брокера, морамо да одредимо његова овлашћења која дефинишу његов однос према налогодавцу – осигуравачу, као и према уговарачу осигурања. Но, кад је у питању вишеструко заступање онда се, осим дефинисања овлашћења заступника, у овом случају јавља и проблем правне сигурности за налогодавца и за заступника. Добре стране заступања само једног осигуравача јесу сигурност у односу, изградња поверења између њих, затим могућност заједничког улагања у објекте² који би користили и један и други итд. Но, постоје и лоше стране оваквог односа које се односе на постављање појединих услова заступнику од стране осигуравача, што говори о неравноправном положају заступника у односу на осигуравача; на обавезу продаје производа осигурања који су неконкурентни на тржишту, што може довести до лошијег статуса заступника на тржишту осигурања итд. Али, и вишеструко заступање³ има своје добре и лоше стране. У том случају, однос између заступника и неког од осигуравача које заступа је слабији, што произлази из независног положаја заступника.⁴

Иначе, пракса показује да уговарачи осигурања, односно осигураници, сматрају да заступници треба да закључују уговоре у име и за рачун више осигуравача чиме се подстиче конкуренција, а то доприноси и квалитету производа осигурања и транспарентности тржишта у овој делатности. Међутим, осигуравачи имају негативан став према оваквом заступању с обзиром на то да, по њиховом мишљењу, оно не може допринети побољшању положаја осигураника јер ће у таквом случају заступници понудити производ осигурања оног осигуравача који је у уговору о заступању предвидео већу провизију по закљученом уговору о осигурању, односно понудиће производ осигурања за који је предвиђена нижа премија. Друга примедба која се истиче због вишеструког заступања односи се на исплативост улагања у едукацију заступника који би касније заступали више осигуравача.⁵

2 Ради унапређења делатности осигурања.

3 Врло често се користи и овај термин у оваквим случајевима.

4 Marijan Ćurković, Agent kao zastupnik više osiguratelja, 26. 7. 2017, доступно на адреси: <https://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?18413>, 29. 2. 2020, интернет извор без броја стране.

5 М. Ćurković, Agent kao zastupnik više osiguratelja, интернет извор без броја стране.

Када је у питању право ЕУ, морамо опет напоменути да термин који се користи у овој области је посредовање у осигурању, које обухвата и заступање и брокеражу, а што се тиче могућности дистрибуције осигурања за више осигуравача, ранија Директива 2002/92/ЕЗ о посредовању у осигурању⁶ дефинисала је могућност да један посредник може заступати два или више осигуравача, али је услов био да се не ради о конкурентним производима осигурања.⁷ Нова Директива ЕУ 2016/97 од 20. јануара 2016. године о дистрибуцији осигурања регулише наведено на другачији начин, односно дефинише институт везаних посредника, о чему ћемо касније.⁸

Када је у питању законодавство Републике Србије, питање заступања у осигурању се регулише и Законом о облигационим односима⁹ и Законом о осигурању.¹⁰ Исто тако, ово питање се регулише и у Преднацрту Грађанског законика Србије.¹¹

*
* *

Одређивање овлашћења заступника у осигурању и ограничења овлашћења морају се посматрати не само са становишта одредаба уговора о заступању које он закључује са осигуравачем и са становишта закона, већ и са становишта односа са више осигуравача са којима може имати закључене уговоре о заступању. Морамо рећи да ни у једном од поменутих аката нисмо нашли одговарајуће решење које би помирило захтеве тржишта осигурања, па самим тим и начина пласирања производа осигурања, са једне стране, и општих правила која дефинишу ове делатности, а која се морају поштовати. Овде ћемо поменути таксативно која су то општа овлашћења заступника у осигурању како бисмо касније могли да одвојимо његову улогу у дистрибуцији осигурања. Та

6 Директива о посредовању у осигурању (*Directive 2002/92/EC of the European Parliament and of the Council of 9 December 2002 on insurance mediation*, OJ L 9, 15. 1. 2003; даље у фуснотама: Директива 2002/92), преамбула тач. 3–10.

7 Директива 2002/92, чл. 2 ст. 1 тач. 7.

8 Директива о дистрибуцији осигурања (*Directive (EU) No. 2016/97 of the European Parliament and of the Council of 20 January 2016 on insurance distribution (recast)*, OJ L 26, 2. 2. 2016; даље у фуснотама: Директива 2016/97), преамбула тач. 19–59.

9 Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Службени лист РС*, бр. 18/2020.

10 Закон о осигурању – ЗО, *Службени лист РС*, бр. 139/2014.

11 Преднацрт Грађанског законика Републике Србије – ГЗ, доступно на адреси: https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/280519-prednacrt-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html, 27. 3. 2020.

овлашћења су следећа: 1) закључење уговора; 2) могућност измене одредаба уговора, као и његово продужење; 3) издавање полисе (или листа покрића); 4) наплаћивање премије осигурања; 5) пријем изјава које су упућене осигуравачу.¹² Заступник може заступати и осигуравача и осигураника. Сам заступник може заступати као самосталан, независан у односу на налогодавца – осигуравача, а може бити у радном односу код осигуравача (као налогодавца).¹³ Ми ћемо пажњу у овом раду, пре свега, посветити самосталном (независном) заступнику.

II Опште карактеристике вишеструког заступања у осигурању – клаузула ексклузивности, неутралност

Представићемо прво неке од основних карактеристика вишеструког заступања у осигурању како бисмо могли да одредимо критеријуме за адекватно регулисање овог института. Ако постоји могућност вишеструког заступања, онда се морају прецизно дефинисати овлашћења која заступник има у односу на трећа лица, као и односи које он има појединачно са осигуравачима које заступа. У вези са тим, постављају се следећа питања: 1) да ли из садашњих одредаба домаћег законодавства произлази могућност вишеструког заступања; 2) да ли је за вишеструко заступање потребна сагласност осигуравача са којим је прво закључен уговор о заступању или свих осигуравача; 3) да ли су уопште потребне сагласности осигуравача ако је заступник самостално лице, односно није основан од стране конкретног осигуравача, односно није запослен код осигуравача.

Једно од питања које се, такође, овде поставља односи се на примену клаузуле ексклузивности која је доста проблематична са становишта одредаба законодавства Републике Србије. Наиме, наведена клаузула је природни, а не битан елемент уговора о заступању. Та клаузула може бити билатерална или апсолутна. У вези са тим, осигуравач се може уговором обавезати да ће за њега одређене послове заступања у осигурању обављати само један заступник. Но, ексклузивност може бити само на страни заступника или осигуравача. Та ексклузивност се не односи само на заступање једног осигуравача, већ и на заступање које се тиче продаје једне врсте производа осигурања или заступања на одређеном делу територије државе или на целој њеној територији.¹⁴

12 Marijan Ćurković, *Obvezna osiguranja u prometu*, Zagreb, 2007, 62.

13 Предраг Шулејић, *Право осигурања*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2005, 159.

14 Marijan Ćurković, *Ugovor o zastupanju u osiguranju*, 16. 9. 2019, доступно на адреси: <https://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?20070>, 21. 3. 2020.

Такође, вишеструко заступање мора да прати и неутралност заступника. Да ли заступници могу приликом понуде коју чине уговарачу осигурања да буду објективни и да та понуда не зависи од повезаности заступника са неким од осигураваача? Тешко је то очекивати. Заступници би, ако заступају више осигураваача, морали једнако да штите интересе свих осигураваача, односно закључење уговора о осигурању би морало да зависи само од услова које у понуди осигурања одређује осигураваач. Вишеструко заступање не значи нужно да је уговарач осигурања у бољој позицији и да може да бира осигураваача у сваком случају. То је поготово случај када уговарач осигурања није унапред упознат са условима осигурања, односно кад унапред не изабере осигураваача, као што је то случај код осигурања од аутоодговорности.¹⁵ Са друге стране, када би заступник изнео више понуда, односно све понуде осигурања од свих осигураваача које заступа, да ли би се његова улога променила? Да ли би он и даље имао улогу заступника или би се у његовој делатности појавили елементи посредовања?

Осим тога, у случају вишеструког заступања поставља се питање осигурања од одговорности заступника. Нећемо посветити пажњу овом питању, али ћемо поменути хрватски Закон о осигурању¹⁶ који дефинише обавезу заступника у осигурању да закључе уговор о осигурању од одговорности из ове делатности или да пружи одговарајућу гаранцију (гаранцију банке) са дефинисаним сумама осигурања које се одређују по сваком захтеву за накнаду штете, односно по једној години периода осигурања. Уколико је осигураваач, који је заступан од стране наведених лица, дао гаранцију или преузео пуну одговорност за наведено заступање, тада закључење осигурања од одговорности или давање гаранција од стране заступника није потребно.¹⁷ Чињеница је да је у питању професионална одговорност с обзиром на то да заступник обавља своје послове у виду делатности.

III Вишеструко заступање у осигурању у законодавству Републике Србије

Заступање у осигурању је у ЗОО регулисано само једним чланом који дефинише сва наведена овлашћења, али не регулише друга питања везана за могућност вишеструког заступања, вршење других послова везаних за заштиту интереса осигураваача итд.¹⁸ Због тога, треба се

15 М. Ћурковић, Agent kao zastupnik više osiguratelja, интернет извор без броја стране.

16 Zakon o osiguranju Republike Hrvatske – ZOH, *Narodne novine*, бр. 30/15 и 112/18.

17 ZOH, чл. 424 ст. 1.

18 ЗОО, чл. 906.

кратко осврнути на одредбе ЗОО које регулишу уговор о трговинском заступању и могућност заступања више налогодаваца. Наиме, у тим одредбама се ограничава могућност заступника да на истој територији и у истим пословима заступа више од једног налогодавца без дозволе налогодавца са којим је прво закључен уговор.¹⁹

Кад је у питању ЗО, посветићемо пажњу само ограничењу вршења овлашћења од стране заступника. Наиме, ЗО дефинише ограничење које се односи на неопходност давања писмене сагласности за обављање послова заступања за више осигураваача.²⁰ Ова одредба је помало конфузна. Није јасно када осигураваачи дају писмену сагласност: да ли приликом закључења уговора са заступником или приликом закључења уговора између заступника и других осигураваача? Заступник може закључити уговоре о заступању у једном кратком или дугом периоду. Самим тим, приликом сваког закључења таквог уговора заступник мора обавестити осигураваача да ће он заступати и друге осигуравааче. Многа питања нису дефинисана једном реченицом у оквиру ове одредбе.

Најзад, предлог одредбе ГЗ која би регулисала заступнике у осигурању има доста недостатака. Иако је садашња верзија ГЗ подложна исправкама и променама, сматрамо да треба да анализирамо наведену одредбу која никако не би смела да се прихвати код коначног обликовања текста овог акта. Исто тако, можемо рећи да ГЗ уопште не регулише вишеструко заступање, осим што у одредбама које регулишу трговинско заступање наводи могућност уговарања искључивог заступања једног налогодавца.²¹ Ако узмемо у обзир ову одредбу, као и чињеницу да се у одредби која регулише заступање у осигурању не помиње вишеструко заступање, онда можемо закључити да ГЗ не ограничава ову могућност.

Када је у питању одредба ГЗ која регулише заступање у осигурању, основна замерка је у коришћењу термина.²² Наиме, у ГЗ се наводи да осигураваач може да овласти заступника да професионално посредује у закључењу уговора, односно да их закључује. Ако је законодавац хтео да на сличан или исти начин регулише ову област као што се то чини у праву ЕУ или другим земљама, онда је морао посебне одредбе томе да посвети. Овако, недопустиво је дефинисање заступања и посредовања на наведени начин. У даљем тексту ове одредбе углавном се дефинишу општа овлашћења заступника. Иначе, ГЗ је у овом делу преузео већину одредаба немачког законодавства у области уговорног права осигурања.

19 ЗОО, чл. 790 ст. 2 и 3.

20 ЗО, чл. 99 ст. 1.

21 ГЗ, чл. 1135 ст. 3.

22 ГЗ, чл. 1314.

1. Однос посредовања и заступања у одредбама ЗО

Морамо посветити пажњу коришћењу термина посредника у одредбама ЗО с обзиром на то да овај закон наводи да се посредовањем бави само посредник. Изнећемо другачији став поводом овог питања, односно разликовања посредовања и заступања у осигурању. Наиме, према ставу појединих аутора, ЗО не наводи да се овим пословима може бавити и заступник, што он фактички чини. Исто тако, по речи-ма овог аутора, појам заступника у осигурању не одговара појму агента осигурања, с обзиром на то да заступник обавља пре свега правне радње, док агент обавља послове које обављају посредник и посленик на основу уговора о посредовању и уговора о делу.²³ Брокер и агент доводе у везу осигуравача са осигураником, док заступник то не чини по природи обављања своје делатности. Иначе, законодавства чланица ЕУ регулишу иступање посредника у осигурању као заступника налогодавца. Наиме, то се односи на поједина осигурања код којих посредници имају шира овлашћења. Ако се ради о проширеним овлашћењима посредника, односно о обављању правних радњи посредника за рачун налогодавца уз задржавање статуса посредника, поставља се питање на које се правне радње односи наведено. Ако би посредник могао да раскине уговор о осигурању и да наплати накнаду из осигурања, онда би он имао улогу заступника.²⁴ Овде може доћи до мешања правила из три уговора: о посредовању, о заступању или о делу. У зависности од тога која ће правила да преовлађују у датом случају, зависиће и одговарајућа примена правила. То значи да ће све зависити од врсте радњи коју предузме посредник. Оно што је сигурно јесте да посредник може сарађивати са заступником.²⁵ Однос посредника и заступника ће зависити и од односа посредника са налогодавцем.

Ови ставови нам могу помоћи да схватимо начин регулисања ове области у законодавству ЕУ, као и законодавствима многих држава. Али, да бисмо у потпуности могли да их прихватимо, потребно је да одступимо од општих правила, што се никако не сме учинити, поготово када је у питању заступник. Мешање ових послова у дистрибуцији осигурања може довести до проблема у дефинисању овлашћења лица која обављају те послове. Исто тако, кад говоримо о заступању у напред наведеном смислу, морамо претходно да дефинишемо ко је налогодавац. Ако је налогодавац осигуравач, онда не смемо прихватити већину ових ставова.

23 Јасна Пак, „Обавезе, одговорност и осигурање од одговорности посредника у осигурању“, *Токови осигурања*, бр. 1/2018, 40.

24 *Ibid.*, 45.

25 *Ibid.*, 47.

IV Везани посредници у Директиви 2016/97

Као што смо навели, Директива 2016/97 дефинише институт посредника у осигурању (*insurance intermediary*) у оквиру ког обухвата и брокера и заступника (агента). Тачније речено, Директива 2016/97 у својим одредбама дефинише агента са ограниченим овлашћењима и посредника са већим овлашћењима, што значи да овај акт не препознаје класичну разлику између заступника и посредника (брокера) у осигурању.²⁶ Иначе, посредник у осигурању, у наведеном смислу, дефинисан је и у ранијој Директиви 2002/92. Наиме, лице које обавља послове посредовања у осигурању има овлашћења која се односе на помагање у куповини производа осигурања, што у себи може обухватити овлашћења и посредника и заступника. Да ли посредник у осигурању може располагати свим овлашћењима која су наведена, питање је на које не можемо да дамо конкретан одговор с обзиром на друге карактеристике, како заступника, тако и брокера.²⁷ Самим тим, поставља се питање да ли је упутније да, као што смо рекли, користимо термин „дистрибутер осигурања“.

Кад је у питању вишеструко заступање, Директива 2016/97 познаје категорију везаних посредника у осигурању (подразумевајући посредовање онако како је то учинио наведени акт) ако су та лица везана уговором за једног или више осигуравача. То значи да се уговором дефинише да ће посредовати само за једног или само за тачно одређене осигураваче. У пракси се најчешће ради о агенцијама за осигурање које су са својим осигуравачем дефинисале у уговору клаузулу ексклузивности, а осигуравачи су у обавези да обезбеде да ти посредници испуне услове за регистрацију, као и да их региструју, што значи да се у Директиви 2016/97 дефинише повећана одговорност осигуравача за рад посредника.²⁸ Ова одредба захтева додатно тумачење. Наиме, ако се ради о клаузули ексклузивности, она се може везати за дистрибуцију осигурања за тачно одређене осигураваче, без обзира о ком броју осигуравача се ради. Друго, ако је првобитно закључен уговор са овом клаузулом са једним осигуравачем, онда ће бити неопходно да се закључи нов уговор ако се посредник одлучи да заступа више осигуравача. Овде се могу поставити следећа питања: прво, да ли је могуће закључити уго-

26 Mira Todorović Symeonides, „Duties and liabilities of insurance brokers – Focus on the information exchange and duty to advise in Greek, Serbian and UK law“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, бр. 1/2012, 61.

27 Claus Bohn Jespersen, *Intermediation of Insurance and Financial Services in European VAT*, Wolters Kluwer, 2011, 98.

28 Директива 2016/97, преамбула 17; Marijan Ćurković, „Nastanak i obuhvat regulatornih odredbi o distribuciji osiguranja“, *Hrvatski časopis za osiguranje*, бр. 1/19, 31.

вор о заступању са више осигуравача ако је претходно закључен уговор о заступању једног осигуравача; друго, да ли је потребна сагласност (дозвола) осигуравача за закључење уговора са другим осигуравачима. У сваком случају, овде се могу поставити слична питања као и кад је у питању регулација вишеструког заступања у законодавству Србије.

1. Општа правила Директиве 2016/97 о овлашћењима у дистрибуцији осигурања и регулација сукоба интереса

Дистрибуција осигурања по Директиви 2016/97 обухвата следеће: 1) предлагање уговора о осигурању; 2) давање савета о садржини уговора и најповољнијем осигуравачу; 3) пружање помоћи у решавању одштетних захтева; 4) могућност закључења тих уговора путем интернета; 5) друге припремне радње за закључење уговора. Иначе, посредник у осигурању не може бити осигуравајуће друштво или друштво које обавља послове реосигурања. Директива 2016/97 дефинише и појам споредног посредника који представља физичко или правно лице које такође обавља послове дистрибуције осигурања за одређену накнаду, али те послове не обавља као главну, већ као своју споредну делатност или ако дистрибуира само поједине производе осигурања, с тим да се они не односе на животно осигурање или ризик од одговорности.²⁹

Поменућемо и сукоб интереса који је такође регулисан у наведеном акту ЕУ. Наиме, Директива 2016/97 регулише и повезаност дистрибутера осигурања и осигуравача којег он представља на тржишту. Наиме, дистрибутер мора осигуранику, односно потрошачу да пружи обавештење о томе да ли он у капиталу осигуравача кога представља има најмање 10% и више гласа или капитала. Истовремено, може се догодити да осигуравач има најмање 10% власништва у капиталу код дистрибутера који га представља на тржишту. Овде се ради о сукобу интереса и о непостојању независности посредника што би требало да буде једно од начела уговора о посредовању, односно делатности дистрибуције осигурања.³⁰ У вези са наведеним, посебно се дефинише сукоб интереса у дистрибуцији осигурања тако што се налаже државама чланицама да у својим законодавствима предвиде мере за спречавање сукоба интереса, као и да дефинишу када ће доћи до сукоба интереса и која лица могу бити повезана у односима између дистрибутера, заступника, брокера и осигуравача.³¹ Иначе, у Директиви 2016/97 се наводи да су и дистрибутери и осигуравачи дужни да предузму све мере за спречавање

29 Директива 2016/97, чл. 2 ст. 1 тач. 4.

30 Директива 2016/97, чл. 20 ст. 1.

31 Директива 2016/97, чл. 28 ст. 1.

сукоба интереса како би се заштитили интереси потрошача,³² али се не наводи које су то мере. Уосталом, не наводи се јасно ни шта све може представљати сукоб интереса. Тиме је Директива 2016/97 овај проблем оставила државама чланицама да решавају у својим законодавствима. Но, одредбе о сукобу интереса су интересантне и са становишта вишеструког заступања, односно поставља се питање да ли би у том случају постојала забрана обављања ових послова преко везаних посредника.

V Немачко законодавство

Посветићемо пажњу немачком законодавству у овој области из два разлога. Први је што су многе одредбе из уговорног права осигурања Немачке преузете у ГЗ кад је у питању заступник у осигурању, а други је начин на који се дефинише посредник у осигурању у „статусном“ законодавству у овој области. Само заступање у осигурању је предмет регулисања Закона о уговорима у осигурању (даље: ЗУО).³³ Са друге стране, Закон о надзору осигуравајућих друштава (даље: ЗНО)³⁴ не регулише конкретно заступање, већ посредовање у осигурању које дефинише на већ наведени начин. Међутим, ни један ни други акт не регулишу вишеструко заступање, тако да можемо рећи да се у овој области примењују, пре свега, одредбе Директиве 2016/97.

ЗУО дефинише овлашћења заступника, али само у односу на осигураника. Наиме, заступник је дужан да осигуранику преда полису осигурања коју је издао осигуравач.³⁵ Заступник је овлашћен да прима од осигураника износе на име плаћања у вези са посредовањем у осигурању или са самим закључењем уговора.³⁶ Уколико постоје одређена ограничења у вези са испуњењем ових обавеза према заступнику, осигураник мора да их уважи само ако је за ограничења знао приликом плаћања, односно ако није знао за наведено услед грубе непажње.³⁷ Ове одредбе широко дефинишу овлашћења заступника који се практично уместо осигуравача појављује у односу осигурања према

32 Директива 2016/97, чл. 27.

33 Немачки Закон о уговорима о осигурању из 2007. године (*Gesetz über den Versicherungsvertrag*; даље у фуснотама: ЗУО), последње измене 30. 11. 2019; Славко Ђорђевић, Дарко Самарџић, *Немачко уговорно право осигурања са преводом Закона (VVG)*, IRZ, Београд, 2014.

34 Закон о надзору осигуравајућих друштава Немачке из 2015. године (*Versicherungsaufsichtsgesetz*; даље у фуснотама: ЗНО), последње измене 19. 12. 2018.

35 ЗУО, чл. 69 ст. 1.

36 Овде немачки законодавац проширује улогу заступника.

37 ЗУО, чл. 69 ст. 2.

уговарачу осигурања (осигуранику). Но, оно што примећујемо јесте да је немачки законодавац овластио заступника да прима износе од осигура-ника и код посредовања, што значи да је обухватио и ситуације када се посреднику дају већа овлашћења и када он обавља и послове заступања.

Поменућемо и одредбу која се односи на сазнање појединих чи-њеница од стране заступника које су битне за уговор, а које ће имати значаја, као и сазнање осигуравача уколико заступник до тих сазнања није дошао ван обављања своје делатности, односно неvezано за закључење уговора.³⁸ Међутим, ЗУО није дефинисао на који начин ће се наведено доказивати.

Све одредбе ЗУО које регулишу заступање односе се и на лица која раде код осигуравача на пословима посредовања или закључења уговора о осигурању, као и на лица која су заступници а која самостално посредују у закључењу ових уговора, односно која закључују ове уговоре, али која се тим пословима не баве у оквиру своје трговачке делатности.³⁹

Са друге стране, одредбе ЗНО дефинишу делатност посредовања у осигурању на широк начин, тако да оно обухвата и делатност заступања и делатност посредовања у општем смислу тог правног посла. ЗНО, као статусни закон у овој области, посвећује више пажње дистрибуцији осигурања него раније. Једна од битних одредаба је да осигуравачи могу закључивати уговоре само са посредницима који су овлашћени на осно-ву Трговачког закона Немачке.⁴⁰ Они морају имати овлашћење да врше пријем имовине и материјалних средстава од осигураника или у његову корист, као и да пруже доказ о финансијској гаранцији. Осигуравачи морају да обавесте одговарајуће регистрационо тело о раскиду уговора са посредником, а по одредбама Трговачког законика.⁴¹ Такође, дефи-нише се и спречавање сукоба интереса ако се ради о повезаности по-средника и осигуравача, односно њихових запослених.⁴² Одредбе ЗНО се у овој области разликују од последњих измена овог закона, односно након доношења Директиве 2016/97. У ранијим одредбама су се као по-средници у осигурању дефинисали и заступници и брокери. Иначе, по-

38 ЗУО, чл. 70.

39 ЗУО, чл. 73.

40 Немачки Трговачки закон из 1869. године (*Gewerbeordnung*), последње измене 22. 11. 2019, чл. 34д, доступно на адреси: <https://www.gesetze-im-internet.de/gewo/GewO.pdf>, 20. 3. 2020; Више о томе, вид. Federal Financial Supervisory Authority (BaFin), *Intermediaries*, доступно на адреси: https://www.bafin.de/EN/Aufsicht/VersichererPensionsfonds/Aufsichtsregime/Vermittlerwesen/vermittlerwesen_node_en.html, 20. 3. 2020.

41 ЗНО, чл. 48.

42 Ради се о сукобу интереса. Вид. ЗНО, чл. 48а.

ред заступника и брокера у осигурању, у Немачкој постоје и тзв. хоно-
рарни саветници у осигурању.⁴³

VI Овлашћења заступника у односу на овлашћења брокера

С обзиром на чињеницу да се код нас у делатности осигурања још увек не користи често термин „брокер“ или „брокеража“, потребно је да ставимо у однос његова овлашћења и овлашћења која има заступник. Наиме, брокер у осигурању се може дефинисати као професионално лице које обавља послове посредовања у осигурању, а нема овлашћење осигураваача или заступника осигурања. Брокери у осигурању врше своју делатност или у оквиру брокерских компанија или самостално. Њихов основни задатак је да анализирају и упоређују понуде за осигурање и услове осигурања различитих осигураваача како би донели одлуку о најповољнијој могућности за њихове клијенте. Значи, брокери не раде директно за осигураваача. Они су дужни да редовно обавештавају своје клијенте о понудама осигураваача и условима осигурања.⁴⁴ Како неки аутори примећују, њихова улога је флуидна⁴⁵ и с тим се морамо сложити. Заштита интереса осигураваача од стране брокера је питање које зависи од овлашћења које он има у односу на осигураваача, као и у односу на трећа лица. Но, општи је став да брокер не мора да штити интересе осигураваача.⁴⁶ То значи да је он посредник у осигурању, односно да само помаже уговорним странама да закључе уговор о осигурању. Он има улогу саветника осигураника или уговараача осигурања.⁴⁷ Често се заступник (агент) одређује као предузетник са више овлашћења приликом закључења уговора, док се брокер везује за „тражење“ одговарајућег осигураваача. Али, брокер такође има своју улогу и у припреми закључења уговора о осигурању.⁴⁸

Да бисмо могли да одвојимо заступника од класичног посредника и брокера, морамо на првом месту да истакнемо да су сва његова

43 Henning Schaloske, Tanja Schramm, Daniel Kassing, Kathrin Feldmann, *Insurance – Germany, Law and Practice*, Chambers and Partners, 2018, 7.

44 Insurance Agent Vs. Insurance Broker, 2. 11. 2018, доступно на адреси: https://study.com/articles/insurance_agent_vs_insurance_broker.html, 4. 3. 2020.

45 Јован Славнић, „Овлашћења и обавезе брокера осигурања“, *Право осигурања у транзицији* (ур. Предраг Шулетић, Јован Славнић), Удружење за право осигурања Југославије, Београд, 2003, 83.

46 Ј. Славнић, 83.

47 Šime Ivanjko, „Zavarovalni posrednik in svetovalec – poklic prihodnosti“, *Agens*, бр. 7/1999, 14.

48 Graeme Baber, *The Impact of Legislation and Regulation on the Freedom of Movement of Capital in Estonia, Poland and Latvia*, Cambridge Scholars Publishing, 2010, 115.

овлашћења, која има у односу са трећим лицима, дата од стране на-логодавца – осигуравача. Али, та овлашћења могу бити и ограничена од стране осигуравача и та ограничења морају бити позната уговарачу осигурања. Ако то није случај, сматра се да нису ни постојала. Но, ако говоримо о пријему изјава уговарача осигурања као овлашћењу, онда морамо рећи да се она могу односити само на закључење уговора, измене уговора, пријаву штетног догађаја итд.⁴⁹ Међутим, та овлашћења нису неограничена. Наиме, постоје послови за које он мора да добије посебно пуномоћје од осигуравача. Ти послови, између осталог, могу бити: вођење спора, преузимање јемства или меничних обавеза, располагање непокретностима, поравнање у спору или ван спора.⁵⁰

Осим тога, заступник може да буде одговоран према уговарачу осигурања, односно осигуранику само за сопствену непажњу у заступању осигуравача. С обзиром на то да он заступа осигуравача, сви његови поступци се могу сматрати поступцима осигуравача. Није дужност заступника да саветује осигураника о прибављању додатног покрића за одређени производ осигурања. Заступник може бити одговоран ако уговарачу осигурања погрешно представља производ осигурања, без обзира на то да ли то чини намерно или из нехата, затим ако се заступник лажно представља као лице које је посебно стручно за одређену врсту осигурања,⁵¹ као и у другим случајевима. Међутим, морамо рећи да се ови облици одговорности заступника морају другачије тумачити у зависности од тога да ли заступник заступа осигуравача или уговарача осигурања.

VII Закључак

Кад уопште говоримо о овлашћењима заступника у осигурању, као и о ограничењима овлашћења, без обзира на то да ли се она односе на вишеструко заступање или не, морамо рећи да законодавство Републике Србије уопште не регулише ова питања на адекватан и јасан начин. То се односи и на ЗОО и на ЗО. ЗО садржи једну нелогичну одредбу која практично ограничава заступника у вршењу својих овлашћења, односно своје делатности. У вези са наведеним, поновићемо само оно што је најбитније. Наиме, ако заступник мора да има дозволу осигуравача да би заступао друге осигураваче, ту се постављају следећа питања: 1) да

49 М. Ћурковић (2007), 62.

50 П. Шулејић, 159.

51 Scott C. Glovsky, Insurance Broker And Agent Liability, доступно на адреси: <https://www.advocatemagazine.com/article/2018-march/insurance-broker-and-agent-liability>, 30. 3. 2020.

ли је та одредба потребна имајући у виду да се односи између заступника и осигуравача дефинишу самим уговором о заступању. Нека посебна дозвола осигуравача у таквом случају би довела до измене уговора о заступању који садржи клаузулу о искључивом заступању. Са друге стране, ако таква клаузула није уговорена, тада се поставља питање да ли је потребна наведена дозвола осигуравача; 2) ако бисмо прихватили да је дозвола осигуравача потребна заступнику за заступање другог или других осигуравача, онда се намеће питање да ли заступник мора да добије дозволу и од других осигуравача које заступа. Одредба 30 се мора тумачити тако с обзиром на то да није јасно наведено да ли само осигуравач који је први закључио уговор са заступником треба да да наведену дозволу или се то односи и на друге осигураваче који касније закључују ове уговоре са истим заступником.

Односи између осигуравача и потрошача – осигураника су веома сложени. Та сложеност је последица великог броја закључених уговора о осигурању који се односе на велики број различитих производа осигурања. Самим тим, поставља се питање заштите интереса како осигураника, тако и осигуравача. Управо због тога заступници, али и посредници (брокери) у осигурању имају велику улогу. Са једне стране, они спроводе дистрибуцију осигурања, односно све оно што подразумева коначан производ те дистрибуције, али спроводе и услуге маркетинга за осигураваче.⁵²

На крају, сматрамо да се мора јасно регулисати вишеструко заступање у осигурању, и то не само у законодавству Србије, а мора се правити и јасна разлика између заступника и посредника, као и брокера, не само због различитих овлашћења која та лица имају у обављању своје делатности,⁵³ већ и због дефинисања одговорности у обављању те делатности.

Коришћена литература

Baber Graeme, *The Impact of Legislation and Regulation on the Freedom of Movement of Capital in Estonia, Poland and Latvia*, Cambridge Scholars Publishing, 2010.

Bohn Jespersen Claus, *Intermediation of Insurance and Financial Services in European VAT*, Wolters Kluwer, 2011.

52 Martina Eckardt, Solvig Rähke-Döppner, „The Quality of Insurance Intermediary Services – Empirical Evidence for Germany“, *The Journal of Risk and Insurance*, Vol. 77, Nr. 3/2010, 667.

53 M. Todorović Symeonides, 61.

- Glovsky Scott C., Insurance Broker And Agent Liability, доступно на адреси: <https://www.advocatemagazine.com/article/2018-march/insurance-broker-and-agent-liability>, 30. 3. 2020.
- Ђорђевић Славко, Самарџић Дарко, Немачко уједносно право осигурања са преводом Закона (VVG), IRZ, Београд 2014.
- Eckardt Martina, Rätke-Döppner Solvig, „The Quality of Insurance Intermediary Services – Empirical Evidence for Germany“, *The Journal of Risk and Insurance*, vol. 77, Nr. 3/2010.
- Ivanjko Šime, „Zavarovalni posrednik in svetovalec – poklic prihodnosti“, *Agens*, бр. 7/1999.
- Пак Јасна, „Обавезе, одговорност и осигурање од одговорности посредника у осигурању“, *Токови осигурања*, бр 1/2018.
- Славнић Јован, „Овлашћења и обавезе брокера осигурања“, *Право осигурања у транзицији* (ур. Предраг Шулејић, Јован Славнић), Удружење за право осигурања Југославије, Београд, 2003.
- Schaloske Henning, Schramm Tanja, Kassing Daniel, Feldmann Kathrin, *Insurance – Germany, Law and Practice*, Chambers and Partners, 2018.
- Todorović Symeonides Mira, „Duties and liabilities of insurance brokers – Focus on the information exchange and duty to advise in Greek, Serbian and UK law“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, бр. 1/2012.
- Ћурковић Маријан, Agent kao zastupnik više osiguratelja, 27. 6. 2017, <https://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?18413>, 29. 2. 2020.
- Ћурковић Маријан, „Nastanak i obuhvat regulatornih odredbi o distribuciji osiguranja“, *Hrvatski časopis za osiguranje*, бр. 1/19.
- Ћурковић Маријан, *Obvezna osiguranja u prometu*, Zagreb, 2007.
- Ћурковић Маријан, Ugovor o zastupanju u osiguranju, 16. 9. 2019, доступно на адреси: <https://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?20070>, 21. 3. 2020.
- Шулејић Предраг, *Право осигурања*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2005.

Vladimir ČOLOVIĆ, PhD
Professor and Principal Research Fellow at the Institute of Comparative
Law in Belgrade

MULTIPLE INSURANCE AGENCY (WITH SPECIAL REFERENCE TO THE POWERS OF THE AGENT AND HIS STATUS IN RELATION TO THE INTERMEDIARY – BROKER)

Summary

Insurance agency, as a form of insurance distribution, is receiving more attention than before in EU law, as well as in the national legislation of individual countries. Insurance agency is viewed and defined in conjunction with other forms of insurance distribution, such as insurance intermediary and brokerage, as well as advisory services regarding the selection of the most favourable insurer. However, in the acts governing these institutes, it departs from the general concepts, so that broader definitions of the work performed by agents, intermediaries, brokers etc., must be used. Serbian legislation differentiates and defines insurance agents and brokers but, at the moment, brokers are not specifically regulated, as are other professional activities whose main or secondary business is the distribution of insurance. The paper focuses, primarily, on the multiple insurance agency, i.e. to the possibility of one person to represent multiple insurers and the relationship of insurance agency to the other activities in the field of insurance distribution. One of the questions the author is trying to answer relates to an exclusivity clause, which is a clause defining the agency for one specific insurer or more insurers. Also, the author specifically defines the difference between agency and intermediation. He specifies the criteria for distinguishing between these two activities and specifically determines the relationship of the insurer with the agent. The author analyzes the domestic and German legislation in this field, as well as the EU act regulating the distribution of insurance – Directive (EU) no. 2016/97 on insurance distribution. The paper pays particular attention to the provisions of Directive 2016/97 relating to tied insurance intermediaries. These are persons bound by a contract for one or more insurers. The contract defines that these persons will intermediate only for one or only for specific insurers. In practice, these are usually insurance agencies that have already defined the exclusivity clause in their contract with their insurer. So, Directive 2016/97 defines the ability to perform insurance distribution business for multiple insurers, but such an option applies to all insurance distributors, not just agents. Within the Serbian legislation, the author analyzes

the provisions of the Act on Obligations, the Act on Insurance and the Pre-Draft Civil Code. In the provisions of these acts there is a great problem with defining both agency and intermediation in insurance. Also, there is a problem with defining the authorities of an insurance agent. Within the framework of German legislation, the author analyzes the Act on Insurance Contracts and Act on the Supervision of Insurance Undertakings.

Key words: *Insurance. – Agency. – Intermediation. – Brokerage. – Distribution. – Insurer.*

Датум пријема рада: 3. 4. 2020.

Датум прихватања рада: 5. 5. 2020.